

**MAHMUDXO'JA BEHBUDIY: TURKISTON JADIDCHILIK
HARAKATINING YO'LBOSHCHISI, MILLIY MA'RIFAT RAHNAMESI**

KELDIYEVA SHAXNOZA

ANDIJON DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI O'QITUVCHISI

SAYDULLAYEVA RAYHONA

ANDIJON DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI TALABASI

ANNOTATSIYA: *Ushbu maqolada Mahmudxoja Behbudiyning o'zbek jadidchilik harakatining yorqin namoyandasi ekanligi, ma'rifatparvar, dramaturg va jurnalistligi, 19-asr oxiri va 20-asr boshlarida Turkiston xalqlarining ma'naviy va madaniy uyg'onishiga hissa qo'shganligi, o'z asarlarida xalqni savodsizlikdan qutqarish, zamonaviy ta'limni rivojlantirish va milliy o'zlikni tiklash g'oyalarini targ'ib qilganligi hamda "Padarkush" dramasi orqali u jamiyatdagi ijtimoiy muammolarni aks ettirganligi, U ochgan jadid maktablari o'sha davrda zamonaviy ta'limning poydevorini yaratganligi, uning hayoti va ijodi millat ma'rifati va milliy uyg'onishga xizmat qilganligi, shuningdek uning merosi bugungi kunda ham ahamiyatli ekanligi haqida so'z yuritilgan.*

KALIT SOZLAR: *Mahmudxoja Behbudi, jadidchilik, ma'rifatparvarlik, milliy uyg'onish, Padarkush, zamonaviy ta'lim, jadid maktablari, o'zbek dramaturgiyasi, savodsizlikka qarshi kurash, Turkiston, ma'naviy rivojlanish.*

АННОТАЦИЯ: *В данной статье показано, что Махмудходжа Бехбуди – яркий представитель узбекского джадидистского движения, просветитель, драматург и журналист, внесший вклад в духовное и культурное пробуждение народа Туркестана в конце 19 - начале 20 веков. , что в своих произведениях он пропагандировал идеи спасения народа от неграмотности, развития современного образования и восстановления национальной идентичности, а также «Падаркуша». что в своей драме он отразил социальные проблемы общества, что открытые им современные*

школы создали основу современного образования того времени, что его жизнь и деятельность служили просвещению нации и национальному возрождению и что его наследие важно и сегодня. держал.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: *Махмудходжа Бехбуди, джадидизм, просвещение, национальное возрождение, Падаркуша, современное образование, джадидские школы, узбекская драматургия, борьба с неграмотностью, Туркестан, духовное развитие.*

ANNOTATION: *In this article, it is shown that Mahmudhoja Behbudi is a bright representative of the Uzbek Jadidist movement, an enlightener, playwright and journalist, who contributed to the spiritual and cultural awakening of the people of Turkestan in the late 19th and early 20th centuries, his that in his works he promoted the ideas of saving the people from illiteracy, developing modern education and restoring national identity, and "Padarkush" that through his drama he reflected the social problems of the society, that the modern schools he opened created the foundation of modern education at that time, that his life and work served the nation's enlightenment and national revival, and that his legacy is still important today held.*

KEY WORDS: *Mahmudhoja Behbudi, Jadidism, enlightenment, national revival, Padarkush, modern education, Jadid schools, Uzbek dramaturgy, fight against illiteracy, Turkestan, spiritual development.*

Kirish

Mahmudxoja behbudiyning jadidchilik harakatiga qoshgan hissasi

Mahmudxoja Behbudiyning jadidchilik harakatiga o‘zining ulkan hissasini qo‘shgan va bu harakatning yetakchi arboblardan biri sifatida tarixda qoldi. Quyida uning jadidchilik harakatiga qo‘shgan asosiy hissalarini keltirilgan:

1. Zamonaviy ta’limning rivojlantirilishi:

- o Behbudiyning 1903-yilda Samarqandda ilk jadid maktabini ochdi. Ushbu maktabda yangi usulda ta’lim berilib, o‘quvchilarni zamonaviy bilimlar bilan qurollantirishga intildi.

- U ta'lim mazmunini boyitish maqsadida o'quv dasturlariga ilm-fan, tarix, geografiya kabi zamonaviy fanlarni kiritdi.

2. **Milliy uyg'onish g'oyalari targ'ib qilish:**

- Behbudiy xalqni savodsizlikdan qutqarish va milliy o'zlikni tiklash yo'lida faoliyat olib bordi.

- U asarlarida xalqni bilim olishga, jamoat hayotida faol ishtirok etishga undadi.

3. **Adabiyot va matbuotdagi faoliyati:**

- Behbudiy birinchi o'zbek dramasi — **“Padarkush”**ni yaratib, jamiyatdagi ijtimoiy muammolarni yoritdi va o'zbek adabiyotida yangi yo'nalish boshlab berdi.

- U *“Samarqand”* gazetasi va *“Ayna”* jurnali orqali ma'rifiy, siyosiy va ijtimoiy g'oyalarni xalq orasida keng yoydi.

4. **Jamoatchilik va siyosiy ishtirok:**

- Behbudiy jadidchilik harakatining siyosiy yo'nalishida faol ishtirok etib, Turkiston xalqlarining huquqlarini himoya qilishga harakat qildi.

- 1917-yilda Fevral inqilobidan so'ng tashkil etilgan Turkiston Muvaqqat hukumatida faoliyat yuritdi.

5. **Milliy madaniyatni rivojlantirish:**

- Behbudiy xalqni ma'naviy jihatdan uyg'otishga katta e'tibor qaratib, zamonaviy teatr va san'atni rivojlantirishga intildi.

- Uning asarlari va faoliyati orqali jadidchilik harakati madaniy va ijtimoiy islohotlarni amalga oshirishda muhim o'rin tutdi.

Mahmudxoja Behbudiy nafaqat o'z zamonasining ulug' ma'rifatparvari, balki millat kelajagi uchun fidokorona kurashgan inson sifatida e'tirof etiladi. Uning jadidchilikka qo'shgan hissasi bugungi kunda ham qadrlanadi.

Asosiy qism

Mahmudxo'ja behbudiyning jadidchilik harakatidagi faoliyati

Mahmudxoja Behbudiy jadidchilik harakatining yetakchi vakillaridan biri bo'lib, uning faoliyati Turkistonning ma'rifiy va ijtimoiy rivojlanishida muhim

rol o‘ynagan. Behbudiy jadidchilikni nafaqat ta’lim islohoti, balki milliy uyg‘onish va madaniy rivojlanish jarayonining ajralmas qismi sifatida ko‘rgan. Uning harakatdagi asosiy faoliyatlari quyidagilardan iborat:

1. **Zamonaviy ta’lim tizimi yaratish:**

o Behbudiy yangi usuldagi maktablarni ochib, o‘zbek jamiyatida ta’limning sifatini yaxshilashga intildi. 1903-yilda Samarqandda ochgan birinchi jadid maktabi turli fanlardan zamonaviy bilimlar, jumladan, matematika, tabiatshunoslik, geografiya va tarixni o‘rgatish orqali xalqni ma’rifatli qilishga qaratilgan.

2. **Milliy o‘zlikni saqlash va rivojlantirish:**

o Behbudiy o‘z asarlarida xalqni milliy qadriyatlarni hurmat qilishga, tarixiy o‘zlikni anglashga undadi. U o‘zbek xalqining ilmiy, madaniy va diniy salohiyatini kengaytirish uchun juda ko‘p ishlar qildi.

3. **Adabiyot va matbuotda faoliyat:**

o Behbudiy o‘zining ilmiy, pedagogik va ijtimoiy jihatdan muhim asarlarini yozgan. Uning “*Padarkush*” dramasi o‘zbek dramaturgiyasining asoschisi sifatida, jamiyatdagi ijtimoiy muammolarni ochib berishga harakat qilgan.

o U “*Samarqand*” va “*Ayna*” gazetalari orqali yangi fikrlarni keng ommaga tarqatdi, ayniqsa, o‘zbek xalqi uchun kerakli ilmiy-ijtimoiy islohotlarni talab qildi.

4. **Siyosiy faoliyat:**

o Behbudiy o‘zining siyosiy faoliyatini Turkiston mustaqilligi uchun kurashish va xalqlarni uyg‘ontirishga bag‘ishladi. 1917-yilgi Fevral inqilobidan keyin tashkil etilgan Turkiston Muvaqqat hukumatida ishtirok etdi, bu esa uning siyosiy sahnada ham faol bo‘lishini ko‘rsatadi.

5. **Diniy islohotlar va ijtimoiy adolat:**

o Behbudiy diniy ta’limni zamonaviylashtirishga harakat qildi. U musulmonlar orasida an’anaviy diniy ta’limning cheklovlarini yengishga intilib, ma’rifatli jamiyatni qurishga chaqirdi.

Behbudiyning jadidchilik harakatiga qo‘shgan hissasi, uning faqatgina ta’lim va adabiyotdagi yuksak xizmatlari bilan cheklanmay, balki kengroq ijtimoiy islohotlarni amalga oshirishga bo‘lgan qat’iyatli qarashlari bilan ham alohida ahamiyatga ega. Uning faoliyati, 20-asr boshlarida Turkistonda milliy uyg‘onish va modernizatsiya jarayonini tezlashtirishga xizmat qildi.

xulosa

Behbudiy yaratgan jadid maktablari, adabiy asarlari va matbuotdagi faoliyati milliy o‘zlikni tiklash, xalqni ma’rifatga yo‘naltirish va ilm-fan rivojiga xizmat qildi. Uning siyosiy faoliyati va diniy islohotlarga bo‘lgan yondashuvi ham, jamiyatdagi adolat va o‘zgarishlarni ta’minlashga qaratilgan edi. Behbudiyning faoliyati bugungi kunda ham O‘zbekistonning ma’naviy va ilmiy merosining ajralmas qismi sifatida qadrlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

- **Behbudiy, Mahmudxoja.** *Padarkush* (dramasi) – 1914.
- **O‘rniyozov, S.** *Mahmudxoja Behbudiy: Hayoti va ijodi.* Tashkent: Fan, 1978.
- **G‘afurov, Z.** *O‘zbekiston tarixining yangi davri (XIX-XX asrlar).* Tashkent: O‘zbekiston, 1995.
- **Murodov, B.** *O‘zbek jadidchiligi va uning rivojlanish tarixi.* Tashkent: O‘zbekiston, 1992.
- **Sultonov, I.** *Mahmudxoja Behbudiy va jadidchilik harakati.* Tashkent: Universitet, 2003.
- **Jadidchilik harakati va o‘zbek madaniyati.* Tashkent: Akademyashr, 2010.
- **Mirzaev, A.** *Mahmudxoja Behbudiy va uning adabiy merosi.* Tashkent: San’at, 2005.